

LAPIS JÓZSEF

Pillantások a végből

KIRÁLYOK ÉS PRÓFÉTÁK
FECSKE CSABA VERSEIBEN„legyen valakim szükség esetén
aki megállít a szakadék peremén”
(Fecske Csaba: Isten)

Fecske Csaba írásművészetére jellemző mind a bibliai allúziók rendszerű szerepeltetése, mind a biblikus szerepversek és helyzetversek alkalmazása (olyan alakok hangján szólalva meg, illetve alakját idézve föl, mint Dávid király, Mózes, Hiszkija/Ezékias király, Ábrahám, Lót stb.), valamint a párbeszédbe lépés az istenes költészeti hagyománnyal. Bár arányaiban az ószövetségi háttér túlsúlya vehető észre,¹ az újszövetségi közeg sem idegen éppenséggel a szerzőtől. Az *Első életem* című 2006-os kötetének *Eleitől fogva* ciklusa például tizenkét költeményt tartalmaz, közülük négy az evangéliumhoz kapcsolódik, hét ótestamentumi ihletésű, egy pedig „független” imavers. Írásomban elsősorban e ciklus néhány darabjához, továbbá az először épp a *Parnasszus* folyóirat hasábjain 2013-ban megjelent *Dávid király könyörgése* című Fecske-vershez igyekszem hozzászólni.

Alapvetően elmondható, hogy Fecske Csaba istenes-biblikus költeményeire is igaz az, amit Bedecs László a teljes életműre vonatkozóan megállapít, tudniillik hogy azt egyfelől mindenekfölött szervezi az emlékezés és a múlttal való szembenézés, másfelől áthatja a „nosztalgikus, mégsem érzélgős hang”.² Ez az alaphang nevezhető akár rezignálnak is, s a Fecske-féle megszólalás lényeges jellemzője az az én- és önmagakereső önreflexió, amely éppenséggel a Másik, az Isten viszonylatában olyannyira jellemző Dávid király zoltáráira is. Az ótestamentumi király nem véletlenül lesz tehát kedvelt alakmása a szerzőnek, hiszen a Szentírás egyik leginkább emberi vonásokkal bíró figurájáról van szó – a bizony többször vétkező, az elkövetett hibáival rendre szembesülő, azokkal számot vető, vezeklő, hitében engedelmes Dávid két versben is megidéződik. A *Dávid* című szonett a fiatal pásztorfiút állítja elének, aki még sorsa feltánulkozása előtt áll (bár „a nap özönlő szikrái” földézik egy birkákat legeltető másik pásztor, Mózes emlékezetes reveláció-pillanat...), de a vers már előrejelzi, merre tart: „sötét árnyékat növesztett magánya / akiknek ő kell úgyis rátalálnak / mint majd népe körülötte nyája”. A sötét árnyékkép és a pásztoralak földézi a 23. Dávid-zoltárt, a jó pásztor énekét, amelyen keresztül az ifjú emberre már ráíródik a későbbi Krisztus-alak, aki már az emberiséggé kiterjesztett nép őrizője és gyámolítója lesz. A versben

1 Tinkó Máté is észreveszi ezt a *Kiűzetés* című 2017-es verseskötetről írott recenziójában: „A zsidó–keresztény kultúra exegézisének igénye Fecskénél főként ószövetségi parafrázisokat hív elő.” (*Tudatom, testem, Idóm, Múút* portál, 2019. február 4.)

2 Bedecs László: *Mennyivel könnyebb volna*, Bárka, 2007/2, 122.

ugyanakkor Dávid személyes sorsa és leendő magánya is benne van, élete végének szomorú elhagyatottsága. Ez az állapot lesz a lírai alaphelyzete a *Dávid király könyörgése* című későbbi (az előbbinél nagyszabásúbb és összetettebb) költeménynek. A vers mottója Rilke *Abiság* című művéből származik (Nemes Nagy Ágnes fordításában), az idézet a par excellence nosztalgikus léthelyzetet mutatja föl: „Ült a király, múltatta a napot / múlt tetteken, volt vágyakon me-rengve”. A Károli-féle revideált bibliafordítást idézve a „Súnem városából való Abiság” volt az a fiatal szűz, aki az agg királyba lett volna hivatott új életerőt lehelni: Abiság ugyan ápolja őt, ám vágyait nem tudja ő sem újraéleszteni: „a király nem ismeré őt” (1Kir 1,1-4). Fecske Csaba műve a mottón túl ugyan nem idézi meg az érintetlen fiatal leány alakját, ám a monológvers Dávidja nem véletlenül könyörög – egyebek mellett épp – a (mégoly szelíd) vágyak új ismeretéért. A vers tulajdonképpen létösszegző, s egyben időszembesítő is: az élet telében járó ember tekint vissza benne a korábbi időkre, elért eredményeire, elkövetett hibáira. A címen és a mottón kívül a szöveg maga oly kevés konkrét bibliai utalást tartalmaz, hogy valójában modern lírai önvallo-másként is olvashatjuk – bár a vonatkozások ráérthetők Dávid király ismert életmozzanataira (bűnök: a házasságtörő szenvedély Betsabéval, a férj, Uriás elveszejtése; sorscsapások: a gyermekek lázadása; fájó hiányok: az Úr temploma felépítésének tilalma stb.), a megfogalmazás egyetemes, általános emberi fájdalmakat ír le. A versbeszédet egyrészt a büntudat, másrészt az elmúlás fé-lelme szervezi: „vonít házörző ebem a lelkiismeret / éjszakánként nem enged nyugodnom”, „ez a föld hamarosan elbocsát engem is / jaj visszaút nincsen csak út kacskaringós / gyötrelmes út melynek egy pontján szembesülsz / majd azzal mit kellett volna másképp”. A két szál összekuszálódik, amennyiben – Babits *Ősz és tavasz között* című versével párhuzamban – a halál várakozása elsősorban azzal a hiányérzettel telítődik föl, amely az el nem végzett, illetve a rosszul elvégzett dolgokból adódik. A gyötrelme abból származik, hogy el kell menni, miközben volna még mit tenni, illetve sok mindent másképp kellett volna tenni: „semmit sem lehet az időbe belefojtani / attól a legnehezebb megszabadulni ami sosem volt tiéd”. Az utolsó szép sorokban az az állapot rajzolódik meg, amelyről a feltételes mód jelzi, hogy soha nem volt, és soha nem is lesz már benne része a beszélőnek: „olyan szeretett volna lenni mint a víz partjára ültetett / fa mely kellő időben gyümölcsöt terem / és örömét leli a vágyakozásban”.

Sajátos határhelyzetben szólal meg a *Hiszkija éneke* is, amely az Ézsaiás/Izajás könyvének 38. részében található hálaének parafrázisa. A református fordításokban Ezékiás, a katolikusban Hiszkija a kevés szent-életű júdai király egyike volt, a dávidi örökség folytatója („Azt tette, amit helyesnek lát az Úr, egészen úgy, ahogyan ósatya, Dávid tette.” 2Kir 18,3 RÚF), aki vallási reformot eszközölt, s akinek uralkodása Ézsaiás próféta működésével esett részben egybe. A Királyok második könyve és Ézsaiás könyve beszámol halálos betegségről, amelyből könyörgése, keserves sírása után („láttam, hogy könnyezettél”) meggyógyítja az Úr, és megtoldja évei számát még tizenöttel. A hálaének a gyógyulás után hangzik föl, s ebben a király beszámol félelméről, elhaló, majd feléledő reményéről, hálájáról egyaránt. Fecske Csaba szonettje ebben az összetett lírai alaphelyzetben íródik, amely, látjuk, nem áll távol a megelőző dávidi szituációtól: ezúttal is egy élete válságpontjáról visszatekintő ember könyörgését olvassuk. Nagy különbség azonban, hogy míg Dávid a közelgő véggel néz szembe, addig

Hiszkija haladékot kap, s tudja, ezzel felelősséggel kell bánnia: „[...] zöldellni hagytad a fát / szenvedésem is hasznomra vált / javíthatja magát az élő”. A halál réme azonban ott kísért még: „de mielőtt fölfalhatná az éj / a nappalt elsötétül szemem / füstölve kilobban a szenvedély / bennem ím felgöngyölve életem // mit a szövőszékről a Kéz levág”. Az Úr mint a munkáját bevégző és a vászon megmaradt fonalait levágó takácsmester szép képe közvetlen átvétel a Szentírásból, mint ahogyan a vers felütése is: „mint megriadt kiscsipek csipogok / nyögdecselek mint dúcon a galamb” – a Szent István Társulat fordításában a kapcsolódó rész ekképp hangzik: „Mint a fecskefőka, úgy csipogok, nyögdecselek, mint a galamb.” (Ézs 38,14) A költeményt magát is áthatja a hála kifejezése, amennyiben a szenvedés, amellyel Isten sújtotta, és a vég megpillantása a királynak áldására vált végül, a kegyelem megtapasztalásához vezetett – fontos tudni, hogy a túlvilági élet fogalmával nem dolgozó ószövetségi felfogás szerint a hosszú és egész élet az Istennek tetsző életvitel jele, s ellenkezőleg, ha valakit „élete delén” ér a halál, az az Úr tekintetének elfordítását jelenti. A halál nem önmagában nyomasztó tehát, hanem azért, mert az Istennel, az élet Istenével való közösség végét, az Úr büntetését jelentheti.³ A *Hiszkija éneke* annak az embernek a könnyebbült sóhaját jeleníti meg, akinek megadatott a lehetőség, hogy munkája ne maradjon végezetlen.

„[M]ögötte múltja kiszáradt meder”, olvassuk a *Mózes* című költeményben, ezúttal is az élet egyik kései határpontján, az élet végén még egyszer megálló ember helyzetében. Mózesnek, tudjuk, végül nem adatott meg, hogy belépjen az ígért földjére, csak megpillanthatta azt Nébó hegyéről: „Megmutattam neked, de nem mehetsz be oda.” (5Móz 34,4b RÚF) Fecske Csaba bibliai ihletésű verseinek jellemzője, hogy a költemények képrendszere, metaforikája az adott figurához kapcsolódó bibliai motívumokból épül föl, retorikailag ekképp mutatva meg az adott pontban sűrűsödő kapcsolatrendszert, sajátos módon, a vallásos gondolkodással összhangban a metaforikusság által hozva létre a metonimikus, ok-okozati összefüggéseken alapuló logikát. A Mózes ennek jó példája. A bekezdés elején idézett sor például nyilvánvalóan az Egyiptomból történő kivonulásra utal vissza, arra az eseményre, hogy az Úr kiszárította a menekülő zsidók előtt a Vörös-tenger medrét (majd újra vízzel árasztotta el az egyiptomi üldöző csapatok megérkezésekor). A „kiszáradt meder” szókapcsolat alapvetően negatív, ürességet, hiányt jelző konnotációja így a bibliai összefüggésrendszerben mégis a csoda képzetével töltődik föl – a vers nagyszerűsége, hogy ezek a mellékjelentések párhuzamosan, egyszerre vannak jelen. A halál pontjából a múltjára visszatekintő Mózes egyaránt érezheti annak fájdalmas, az éltető víztől megfosztottságát, valamint áldott, nagyszerű voltát is. Ez a vers is az átlépés pillanatának helyzetét, annak dilemmáit állítja elénk – a rábízott dologért felelősséggel bíró, de az események folyását immár elengedni kényszerülő vezető gondja ez, miközben közeledik már az a találkozás, amelyre oly régóta készült: „a semmibe hull fájdalom öröm // mint víz ha megbillen a poharad / a világból a léte kicsordul / a teste itt de lelke már ott túl”.

Újszövetségi kontextusban közelít mindez a Gecsemáné kertben imádkozó Krisztus létehez, amelyet Fecske Csaba *Az Olajfák hegyén* című nagy-

³ A bibliai részek értelmezéséhez lásd: *Biblia magyarázó jegyzetekkel*, Revideált új fordítás (RÚF 2014), Budapest, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2018. Itt: 881. Illetve: Barry Webb: *Ézsaiás könyve*, ford. Bádonyi Márta, Budapest, Harmat Kiadó, 2001, 182.



szerű költeményében jelenít meg: „félek hogy beszorulok a lét / és a nemlét közötti résbe / s nem lesz elég erőm nem lesz / elég a szenvedés se / hogy [...] / átcusszanjak hozzád mint egykor / anyám öléből e világra”. A két király, majd a próféta után Isten fiának beszédhelyzetében teremti meg a költő a lét határának tapasztalatát – egyszerre nyújtva lírai kommentárt Dávid, Ezékiás, Mózes és Jézus Krisztus alakjának egyedi megéltetéséhez, valamint sajátítva át a bibliai alakok történetében ott rejlő mélységesen emberi tapasztalatokat.